

Dr hab. Zofia Kolbuszewska, Prof. UWr
Zakład Literatury i Kultury Amerykańskiej
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Aleksandry Hołubowicz

pt.

The Poetics of Borderlands.

A Comparative Study of the Selected Texts

by Contemporary US Latina/Chicana and Polish Women Writers

(Poetyka pogranicza. Analiza porównawcza wybranych tekstów

współczesnych amerykańskich autorek identyfikujących się jako

Latinas/Chicanas i pisarek polskich)

Z ciekawością przeczytałam dysertację doktorską mgr Aleksandry Hołubowicz ze względu na nieoczywiste zestawienie dyskutowanych w pracy tekstów autorek polskich oraz amerykańskich pisarek identyfikujących się jako Latinas lub Chicanas, i wynikającą z takiego wyboru materiału decyzję o osadzeniu rozważań w obszarze na nowo zdefiniowanej, czy też raczej przedefiniowanej literatury porównawczej. Wybór metodologicznej perspektywy pozwolił doktorantce na zademonstrowanie rozległej wiedzy na temat stanu badań w różnych dziedzinach studiów nad literaturą i językiem, w antropologii kultury, historii, psychosocjologii i filozofii kultury, oraz prezentację historycznych, społecznych i politycznych kontekstów omawianych dzieł literackich. Badania mgr Hołubowicz znakomicie sytuują się wśród debat i rozważań nad rolą liminalności, palimpsestowego charakteru, dialogiczności i heteroglosji jako czynników kluczowych dla formowania się tożsamości na różnego rodzaju lokalnych pograniczach, podniesionego do rangi doświadczenia na skalę globalną.

Rozprawa mgr Aleksandry Hołubowicz posiada przejrzystą i przemyślaną strukturę. Praca składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów i zakończenia. Rozdziały 1-4 mają charakter analityczny. Rozdział zawierający wnioski końcowe ma niewielką objętość (nieco powyżej dwóch stron) i jedynie hasłowo odnosi się do rozważań przedstawionych w rozdziałach analitycznych.

Rozdział pierwszy jest rozdziałem teoretycznym, w którym zarysowane zostają narzędzia badawcze i ramy teoretyczne rozważań przedstawionych w dysertacji. Autorka wprowadza tutaj pojęcia pogranicza, mestizaje i tożsamości nomadycznej, oraz szczegółowo omawia metodologiczne założenia literatury porównawczej i studiów postkolonialnych.

W rozdziałach analitycznych doktorantka ciekawie i wnikliwie kontekstualizuje omawiane teksty literackie, demonstrując swoją erudycję i umiejętności interpretacyjne. Mgr Hołubowicz dyskutuje i analizuje w rozprawie utwory literackie autorstwa Julii Alvarez Glorii Anzaldúy, Any Castillo, Cristiny Garcii, Gracieli Limon, Barbary Renaud Gonzalez, Carli Trujillo, Justyny Bargielskiej, Joanny Bator, Sylwii Chutnik, Ingi Iwasiów i Natalii Fiedorczuk.

W rozdziale pierwszym doktorantka dyskutuje na podstawie analiz literackich problematykę związaną z relacją między płcią kulturową a językowym kolonializmem, uciszeniem kobiet i odzyskiwaniem przez nie głosu, oraz traumatycznym doświadczeniem związanym z tłumieniem ekspresji w języku ojczystym. W rozdziale drugim mgr Hołubowicz rozważa przedstawienia literackie tożsamości narodowej, rasowej i klasowej, i konstatuje, że w Polsce przynależność do warstwy chłopskiej traktowana jest w świetle mitu sarmackich korzeni polskiej szlachty jak przynależność rasowa. Doktorantka demonstruje, że teksty literackie ukształtowane w poetyce pogranicza dokonują dekonstrukcji poglądu, że Polska jest krajem etnicznie homogenicznym.

Rozdział trzeci poświęcony jest literackiej demistyfikacji tradycyjnych modeli macierzyństwa w przestrzeni pogranicza. Jest to moim zdaniem najlepszy, najciekawszy rozdział rozprawy. Doktorantka rozważa przedstawienia proces dekonstrukcji macierzyństwa w tekstach opartych na poetyce pogranicza. W przestrzeni pogranicza tradycyjny model kobiety matki ustępuje polityce macierzyństwa strategicznego.

W rozdziale czwartym autorka rozprawy dokonuje próby scharakteryzowania afektywnego aspektu tożsamości nomadycznej, i dowodzi, że cechująca ją afirmacja różnorodności i sprzeczności emocji jest źródłem siły. Doktorantka przywołuje personę „czulego narratora” Olgi Tokarczuk jako opiekuna pogranicznego „nie-ogrodu” językowej ekspresji, którego czułość i łagodność współlistnieje w poetyce pogranicza z energią czerpaną z gniewu.

Rozprawa opatrzona jest obszerną, liczącą 13 stron, starannie dobraną bibliografią, która demonstruje orientację doktorantki zarówno w źródłach podstawowych, jak i w literaturze krytycznej dotyczącej twórczości dyskutowanych przez nią pisarek i rozważanych w pracy zagadnień: feminizmu, badań nad płcią społeczną, postkolonializmu, gotycyzmu, literatury porównawczej, teorii pogranicza, płynnej nowoczesności i nowoczesnego nomadyzmu.

Z przyjemnością odnotowuję odwołanie się do pozycji istotnych dla zrozumienia struktury psychospołecznych uwarunkowań kształtujących charakter różnego rodzaju polskich pograniczy, autorstwa Andrzeja Ledera i Jana Sowy. Szkoda jednak, że bibliografia rozprawy nie obejmuje również tekstów Michaiła Bachtina. Otwartość jego koncepcji dialogiczności, polifonii i heteroglosji doceniają niektóre nurty feministycznej krytyki literackiej. Wypracowane przez niego pojęcia znakomicie sprawdziłyby się w procesie konstruowania dialogicznej, polifonicznej i wielojęzycznej poetyki pogranicza. Odwołanie się do Bachtina byłoby też ukłonem w stronę doniosłości teoretycznych przemyśleń nt. charakteru nowoczesnej

tożsamości wyłaniającej się z dzieł literackich, sformułowanych przez literaturoznawcę wywodzącego się z Europy wschodniej.

Doktorantka dowiodła swoją rozprawą, iż swobodnie porusza się w nakreślonej we wprowadzeniu i uszczegółowionej w kolejnych rozdziałach, interdyscyplinarnej przestrzeni metodologicznego warsztatu, swoistego metodologicznego pogranicza. Taki charakter narzędzi badawczych pozwala doktorantce na uchwycenie specyfiki poetyki pogranicza stanowiącej fundament omawianych tekstów literackich.

Jak po każdej lekturze nasuwają się jednak uwagi i pytania, które nie wpływają wszakże na ostateczną ocenę dysertacji. Chciałabym zwrócić uwagę na pewien paradoks: to, co stanowi mocną stroną rozdziału wstępnego i do pewnego stopnia także wprowadzeń do pozostałych rozdziałów analitycznych jest równocześnie piętą achillesową rozprawy. Staranne, sumienne, skrupulatne i rzeczowe wyjaśnienia czym są i czego dotyczą pojęcia takie jak: pogranicze, komparatystyka literacka, studia postkolonialne, poetyka pogranicza, mestizaje, językowy kolonializm, realizm magiczny, magiczny feminizm, problematyka rasy, zagadnienie macierzyństwa, oraz tożsamość nomadyczna, są ważne i ciekawe, ale czynią wrażenie wykładu, którego dydaktyczny charakter wydaje się skierowany do czytelnika zupełnie nie świadomego tej problematyki. I nie byłoby w tym nic niepokojącego, gdyby tekst mgr Hołubowicz był skryptem przeznaczonym dla studentów. Rozprawa ucierpiała jednak na takim rozłożeniu akcentów. Energii zainwestowanej we wstępne nakreślenie teoretycznych podstaw metodologii i zagadnień omawianych w rozdziałach analitycznych nie starcza już na przedstawienie pogłębionych wniosków dotyczących charakteru poetyki pogranicza, wynikających już nie tylko ze wstępnych założeń teoretycznych lecz z przeprowadzonych analiz tekstów literackich.

Rozdział końcowy jest krótki, nie syntetyzuje bogactwa ciekawych i wnikliwych obserwacji poczynionych w rozdziałach 1-4, lecz jedynie bardzo ogólnikowo stwierdza, że

poetyka pogranicza daje wyraz tożsamości nomadycznej i budowana jest na doświadczeniu zawieszenia „pomiędzy” kategoriami. Tym niemniej, uważam, że tytuł tego rozdziału ”Aren’t We All from Borderlands?” jest bardzo trafny i jako hasło, znakomicie sygnalizuje zamysł doktorantki.

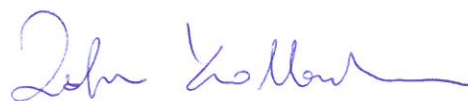
Następna uwaga jest raczej pedantycznej natury, nie dotyczy zawartości merytorycznej pracy doktorskiej, a jedynie jej strony technicznej: myślę, że warto byłoby wyodrębnić bibliografię jako osobną część rozprawy żeby nie prezentowała się jako kontynuacja rozczarowująco krótkiego rozdziału-zakończenia.

Na sam koniec zostawiam refleksję, która nasunęła mi się w związku z jedną z pozycji przytoczonych przez doktorantkę w bibliografii – artykułem Sharon Lynn Sieber nt. nowoczesnej kontynuacji baroku w twórczości pisarzy południowo-amerykańskich, diskutowanego w rozprawie w kontekście magicznego realizmu i transrealizmu w twórczości Any Castillo. Zdaję sobie sprawę, że nic nie budzi większej irytacji niż recenzja, w której recenzent, zamiast ocenić przedstawioną do zaopiniowania rozprawę, rozwodzi się nad tym, w jaki sposób sam by ją napisał. Pozwolę sobie zatem jedynie na krótką uwagę, że neobarok, rozumiany zarówno jako poetyka i perspektywa badawcza, daje badaczowi do ręki, w ramach jednego paradygmatu, wszystkie te narzędzia, które doktorantka eklektycznie (nie jest to zarzut, lecz jedynie opis) zbiera, aby stworzyć swój własny warsztat metodologiczny. Poetyka neobarokowa, w wersji realizującej się jako strategia mniejsza Deleuze’a i Guattariego, jest hybrydyczną, polifoniczną i politycznie zaangażowaną transmodalną i interdyscyplinarną poetyką wyłaniającą się z dynamicznej przestrzeni „pomiędzy” obszarów pogranicznych, która daje wyraz wielowymiarowości ukształtowanej przez nie tożsamości; dopuszcza do głosu „barokowy rozum” Innego (kobiety, dzieci, społeczność LGBTQ+, jednostki dyskryminowane rasowo i z powodu miejsca zajmowanego w hierarchii społecznej, zwierzęta oraz elementy świata nieożywionego).

Podsumowując swoje uwagi dotyczące rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Hołubowicz, stwierdzam, iż opierająca się na konsekwentnie stosowanym i solidnie przedstawionym warsztacie badawczym praca potwierdza kompetencje doktorantki w dziedzinie badań nad literaturą porównawczą, współczesnym polskim pisarstwem kobiecym i miejscem twórczości pisarek identyfikujących się jako Latinas oraz Chicanas w historii współczesnej literatury amerykańskiej.

Rozprawa mgr Aleksandry Hołubowicz pt. *The Poetics of Borderlands. A Comparative Study of the Selected Texts by Contemporary US Latina/Chicana and Polish Women Writers* spełnia przewidywane ustawą wymogi stawiane pracom doktorskim. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Aleksandry Hołubowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wrocław, 02. 01. 2023 r.

Zofia Kolbuszewska